

Stöd till kommuners arbete med hållbara livsstilar

En förstudie och plan för vidare arbete

NATURVÅRDSVERKET

Naturvårdsverket
Tel: 010-698 10 00 Fax: 010-698 16 00
E-post: registrator@naturvardsverket.se
Postadress: Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm
Internet: www.naturvardsverket.se

Innehåll

1	SAMMANFATTNING	5
2	OM PROJEKTET	7
2.1	Syfte	7
2.2	Målgrupper för denna rapport	7
2.3	Arbetsgång	7
3	BEHOV AV BETEENDEFÖRÄNDRING	9
3.1	Kommunernas inledande beskrivning av sina behov	9
3.1.1	Finansiellt stöd till kommuner	9
3.2	Behovet av beteendeförändring	10
3.2.1	Mat	10
3.2.2	Resor	11
3.2.3	Övrig konsumtion	13
4	PLAN FÖR VIDARE ARBETE	15
4.1	Fyra förslag	15
4.1.1	Utveckla Forum för miljösmart konsumtion med särskilt fokus på kommuner	15
4.1.2	Samlad information om mat och miljö	16
4.1.3	Riktad information till nyanlända	17
4.1.4	Konsumtionsbaserade indikatorer	18
5	KÄLLFÖRTECKNING	19
5.1.1	Fysiska källor	19
5.1.2	Elektroniska källor	20

1 Sammanfattning

Under 2018 och 2019 har Naturvårdsverket, Konsumentverket, Livsmedelsverket och länsstyrelserna samverkat i en miljömålsrådsåtgärd: ”Skapa stabila strukturer och hjälpmedel för kommuners arbete med hållbara livsstilar”¹.

Folkhälsomyndigheten och Boverket har även varit med i ett inledningsskede. Med stabila strukturer menar vi lösningar som hjälper kommuner att arbeta långsiktigt för att stimulera kommuninvånarna att leva hållbart. Genom effektiv samverkan mellan främst myndigheter och kommuner, men även organisationer och företag kan resultatet av detta projekt på längre sikt underlätta kommuners arbete med att inspirera allmänheten att leva mer miljösmart, hälsosamt och med högt välbefinnande och på så sätt lättare nå miljö- och folkhälsomålen.

Målgrupperna för denna rapport är främst medlemmar i miljömålsrådet. Därutöver riktar sig rapporten även till handläggare och beslutsfattare på andra intresserade myndigheter, samt även kommuner och företag. I flera av förslagen för vidare arbete är allmänheten slutmålgrupp.

De samverkande myndigheterna har valt att lyfta fram fyra förslag att arbeta vidare med för att stödja kommunernas arbete med hållbara livsstilar. Alla förslag är kopplade till befintlig verksamhet och kompletterar och förstärker den. Listan avser inte att vara heltäckande, men täcker enligt den återkoppling vi fått viktiga behov hos kommunerna.

De fyra förslagen är:

1. Utveckla Forum för miljösmart konsumtion – med särskilt fokus på kommuner.
2. Utveckla samlad information om livsmedel riktad till invånare och offentlig sektor.
3. Ta fram information ”om ett bättre liv för nyanlända med Agenda 2030 och miljömålen” i lämpliga kanaler riktad till nyanlända.
4. Ta fram konsumtionsbaserade indikatorer på regional nivå eller kommunnivå.

I arbetet med miljömålsrådsåtgärden ingick även en förstudie om ett nationellt samordnat beteendefrämjandeprojekt som inkluderar miljö samt fysisk och psykisk hälsa. Under arbetet har många kommuner visat intresse för ett sådant projekt och sett positivt på projektupplägget. Det har framkommit både i svar på enkäten och vid avstämningsmöten i regi av Sveriges kommuner och Landsting. Då alla myndigheter inte ställde sig bakom förslaget och finansieringen är osäker föreslår vi inte detta som en del av en gemensam plan för fortsatt arbete.

¹ [Miljömålsrådets åtgärdslista för 2018](#)

Arbetsgången i projektet har varit sådan att vi i inledningen skickade ut en enkät till miljöstrateger och folkhälsosamordnare i samtliga kommuner i Sverige för att få en bild av kommunernas behov av stöd. Drygt 60 kommuner svarade på enkäten och några fler har vi varit i kontakt med på andra sätt. Alla områden (resor, mat, konsumtion, hälsa och välbefinnande) ansåg kommunerna vara viktiga, men området övrig konsumtion prioriterades högst. En fråga som lyftes av kommunerna är behovet av kompletterande finansiering för kommuners arbete med att stimulera hållbara livsstilar. Vi undersökte också kommunernas intresse för att delta i ett nationellt samordnat beteendefrämjandeprojekt som särskilt nämns i miljömålsrådsåtgärden Några kommuner bjöds in till en workshop för att diskutera de åtgärder vi ansåg var viktiga att prioritera utifrån svaren på enkäten

2 Om projektet

Under 2018 och 2019 har Naturvårdsverket, Konsumentverket, Livsmedelsverket och länsstyrelserna samverkat i en miljömålsrådsåtgärd som syftar till att stödja kommuners arbete med hållbara livsstilar. Folkhälsomyndigheten och Boverket har även varit med i ett inledningsskede.

2.1 Syfte

Syftet med arbetet i miljömålsrådsåtgärden var att bidra till att skapa stabila strukturer och hjälpmedel för kommuners arbete med hållbara livsstilar. Med stabila strukturer menar vi lösningar som hjälper kommuner att arbeta långsiktigt för att stimulera kommuninvånarna att leva hållbart. Det här arbetet har utgått från miljömålsåtgärden ”Skapa stabila strukturer och hjälpmedel för kommuners arbete med hållbara livsstilar”, där en plan för vidare arbete är den förväntade slutleveransen. I denna rapport redovisar vi som resultat av arbetet en myndighetsgemensam plan för hur vidare arbete kan utföras och organiseras.

Genom effektiv samverkan mellan främst myndigheter och kommuner, men även organisationer och företag kan resultatet av detta projekt på längre sikt underlätta kommuners arbete med att inspirera allmänheten att leva mer miljösamt, hälsosamt och med högt välbefinnande och på så sätt lättare nå miljö- och folkhälsomålen.

2.2 Målgrupper för denna rapport

Målgrupperna för denna rapport är främst medlemmar i miljömålsrådet. Därutöver riktar sig rapporten även till handläggare och beslutsfattare på andra intresserade myndigheter, samt även kommuner och företag. I flera av förslagen i slutet av rapporten är allmänheten slutmålgrupp.

2.3 Arbetsgång

I inledningen av projektet skickade vi ut en enkät till miljöstrateger och folkhälsosamordnare i samtliga kommuner i Sverige för att få en bild av kommunernas önskemål om behov av stöd. Grunden för utvalda miljörelaterade områden i enkäten var det så kallade Livsstilshjulet² som bygger på forskning, samt även områdena hälsa och välbefinnande. Vi ställde frågor med fokus på resor, mat,

² Togs fram inom projektet Hållbara livsstilar, <https://hallbaralivsstilar.se/vad-ar-hallbara-livsstilar/livsstilshjulet/>

konsumtion, hälsa och välbefinnande samt frågor om vad kommunerna redan använder för verktyg och hjälpmedel. Vi undersökte också kommunernas intresse för att delta i ett nationellt samordnat beteendefrämjandeprojekt med fokus på miljösmart livsstil med ökat välbefinnande och bättre hälsa. Det har nämnts särskilt i beskrivningen av miljömålsrådsåtgärden ³.

Drygt 60 kommuner svarade på enkäten och några fler har blivit kontaktade under arbetet. Kommunerna ansåg att alla områden var viktiga, men området övrig konsumtion prioriterades högst. Samtliga kommuner visade också intresse för att delta i ett nationellt beteendefrämjandeprojekt. Därför valde vi att gå vidare med att göra en förstudie kring ett beteendefrämjandeprojekt och valde också att särskilt prioritera området övrig konsumtion i vårt fortsatta arbete. Vi bearbetade svaren systematiskt och bjöd därefter in 8 kommuner med geografisk spridning och olika befolkningstäthet till en workshop för att diskutera de åtgärder vi ansåg var viktiga att prioritera utifrån svaren på enkäten.

Efter workshopen med kommunerna tog vi fram en slutgiltig punktlista med åtgärder som myndigheterna skulle ha möjlighet att genomföra. Listan avser inte att vara heltäckande, utan är ett försök att fånga de områden som de deltagande kommunerna tycker är mest angelägna. Punktlistan har sedan stämts av med kommuner och länsstyrelser på miljömålsdagarna i maj 2019, samt med miljöchefer under en workshop på SKL någon vecka senare. Slutligen har listan presenterats och diskuterats kort på ett möte med miljöstrateger på SKL i september 2019.

Den återkoppling vi fått tyder på att kommunerna känner igen sig i problembeskrivningen och instämmer i att de åtgärder vi föreslår är viktiga och relevanta för dem. Därutöver har kommuner vid avstämningsmöten i regi av Sveriges kommuner och Landsting bekräftat att de är intresserade av att delta i ett nationellt samordnat beteendefrämjandeprojekt och sett positivt på projektupplägget.

³ [Miljömålsrådets åtgärdslista för 2018](#)

3 Behov av beteendeförändring

Följande avsnitt ger en bakgrund till varför beteendeförändringar behövs, samt en översiktlig beskrivning av miljöbelastningen och kopplingar till hälsa för tre av de fyra stora områden där individer påverkar miljön till vardags. Området boende är således inkluderat i de sex föreslagna åtgärds punkterna i avsnitt 4 där så är lämpligt men det beskrivs inte närmare i denna rapport.

3.1 Kommunernas inledande beskrivning av sina behov

Vikten av att stödja kommuner i arbetet med hållbara livsstilar har lyfts flera gånger inom ramen för FN:s arbete med de globala målen genom 10 YFP⁴ i samtal med kommuner. Under den första nationella verkstaden för hållbara livsstilar 2015 lyfte kommuner upp behovet av ökad samverkan och en tydlig struktur i arbetet med hållbara livsstilar⁵. Detta resulterade i en workshop som handlade om hur myndigheter kunde stödja kommuner. Den hölls under den andra nationella verkstaden för hållbara livsstilar i Göteborg i november 2016 och där lyfte kommunerna upp behovet av forskningsbaserade verktyg och metoder för att ändra beteende hos invånarna i kommunen. Kommunerna önskade även nationella styrmedel som kompletterar deras arbete. Deltagarna i workshopen ansåg att Folkhälsomyndigheten är en viktig aktör när det gäller hållbara livsstilar. Denna inledande bild av kommunernas önskemål och behov har bekräftats vidare under det här projektets gång.

3.1.1 Finansiellt stöd till kommuner

Kommunerna har särskilt framfört önskemål om finansiellt stöd för att kunna arbeta med hållbara livsstilar. I riktigt små kommuner finns det inte tillräckligt med arbetstid hos anställd personal för att kunna göra något större, utåtriktat arbete kring hållbara livsstilar gentemot medborgarna. Idag finansieras väldigt många kommunala projekt som syftar till att stimulera hållbara livsstilar med hjälp av extern finansiering. En idé som lyfts upp är att hitta en lösning som kopplar detta utåtriktat arbete kring hållbara livsstilar till det stöd som redan finns för kommunala energirådgivare. Samordning skulle även kunna ske med den kommunala konsumentvägledningen.

⁴ <https://www.oneplanetnetwork.org/>

One Planet Network är nätverket inom FN:s "10 Year Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production"

⁵ Från ord till handling – hållbara livsstilar, resultat från nationell verkstad för hållbara livsstilar, 18-19 november 2015, rapport 6703.

3.2 Behovet av beteendeförändring

Statistik över konsumtionens klimatpåverkan visar att utsläppen av växthusgaser orsakade av svensk konsumtion inte har minskat nämnvärt de senaste 10 åren (2008-2016). Cirka 65 % av utsläppen sker idag i andra länder ⁶. Naturvårdsverket har i fördjupad utvärdering av miljömålen 2015 ⁷, som hade särskilt fokus på hållbar konsumtion, samt även 2019 ⁸, uttryckt att både våra konsumtionsmönster och den underliggande produktionen av varor och tjänster behöver förändras för att vi ska nå generationsmålet och miljö kvalitetsmålen. En underlagsrapport till utvärderingen år 2015 visar också att det krävs beteendeförändringar för klara av att minska utsläppen så mycket som krävs ⁹.

En underlagsrapport från Folkhälsomyndigheten visar att det finns många kopplingar mellan miljöaspekter och folkhälsa ¹⁰. Utifrån ett perspektiv av egen nytta så visar vår förstudie att det finns direkta synergieffekter mellan hållbara transporter och positiva effekter av motion, samt hälsovinster på matområdet. De miljöområden vi fokuserar på är mat, resor, boende och övrig konsumtion.

3.2.1 Mat

Mat påverkar såväl människors hälsa som miljön. Produktion och konsumtion av livsmedel har en tydlig koppling till flera av miljö kvalitetsmålen och FN:s mål för hållbar utveckling. Livsmedelsproduktion kan påverka miljön negativt genom utsläpp av växthusgaser, övergödning, utfiskning och spridning av kemikalier. Men produktionen kan också ha en positiv effekt på exempelvis odlingslandskapet och den biologiska mångfalden. Sett över hela livsmedelskedjan är påverkan på miljö kvalitetsmålen kopplad till användning av olika energislager, förpackningar, kemikalier och andra insatsmedel med åtföljande transporter och emissioner till luft, mark och vatten. Fysisk påverkan på mark och landskapsstruktur samt havsbotten är också en viktig miljöparameter.

Miljö kvalitetsmålen *Begränsad klimatpåverkan, Giftfri miljö, Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag, Grundvatten av god kvalitet, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Ett rikt odlingslandskap* och *Ett rikt växt- och djurliv* har identifierats som starkast kopplade till livsmedelskedjans miljöpåverkan ¹¹. Även miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö* är starkt kopplad till

⁶ Fördjupad utvärdering av miljömålen 2019 - Med förslag till regeringen från myndigheter i samverkan, Naturvårdsverket, rapport 6865.

⁷ Fördjupad utvärdering av miljömålen 2015.

⁸ Fördjupad utvärdering av miljömålen 2019 - Med förslag till regeringen från myndigheter i samverkan, Naturvårdsverket, rapport 6865.

⁹ Hållbara konsumtionsmönster (2015) Jörgen Larsson.

¹⁰ . Kartläggning av hälsa i miljö kvalitetsmålen - En samverkansåtgärd under Miljömålsrådet (2018), Folkhälsomyndigheten.

¹¹ Livsmedelsverket (2016). Analys av nationella miljö kvalitetsmål med relevans för Livsmedelsverkets verksamhet - Rapportering inom RU M2015/2633/Mm. Diarienummer: 2015/07267.

livsmedelskedjan då hållbar avfallshantering som innefattar minskat matsvinn ingår i målet. Svinn, det vill säga mat som inte konsumeras, innebär en onödig belastning på miljön. Livsmedelsverket, Naturvårdsverket och Jordbruksverket har tagit fram en handlingsplan för minskat matsvinn med 42 åtgärder som berör hela livsmedelskedjan ¹².

Livsmedelskonsumtion påverkar även människors hälsa och har kopplats samman på ett tydligt sätt i Livsmedelsverkets kostråd ¹³. Nyckeln till hållbara matvanor är mer mat från växtriket, lagom mycket och varierat. Genom att äta många olika sorters mat är det lättare att få i sig det kroppen behöver för att må bra, samtidigt som risken att få i sig för mycket av skadliga ämnen minskar. Livsmedelsverkets kostråd handlar om hur man kan äta hållbart – både för hälsan och miljön. Nedan listas några övergripande tips:

- Att äta hållbart för hälsan och miljön betyder mer mat från växtriket, det vill säga mycket grönsaker, frukt och bär, fullkorn och vegetabiliska oljor. Välj frukt och grönt som tål att lagras, till exempel grova grönsaker, och välj känsliga frukter och grönsaker efter säsong.
- Att äta mindre kött, och att välja både kött och fisk med omsorg om miljön, till exempel miljömärkt.
- Att hålla igen på socker och salt. Dra ner på t.ex. godis, läsk, bakverk och snacks – de påverkar miljön utan att bidra med så mycket näring.
- Att äta lagom mycket mat, det vill säga inte mer än man behöver.
- Att minska matsvinnet - förvara maten rätt, planera inköp och ta hand om rester.

3.2.2 Resor

Utsläpp från transporter svarar för en tredjedel av Sveriges totala utsläpp av växthusgaser ¹⁴. Utsläppen från inrikes transporter kommer från:

- personbilar
- lätta och tunga lastbilar
- bussar
- mc och mopeder
- tåg samt inrikes flyg och sjöfart

Huvuddelen av de växthusgaser som släpps ut från transportsektorn kommer från vägtrafiken. Det är utsläppen från personbilar och tunga fordon som dominerar.

Utsläppen från personbilar uppgick till drygt 10 miljoner ton 2017.

Transportsektorn står även för utsläpp av exempelvis kväveoxider (NO_x), flyktiga organiska ämnen (VOC). Kolväten, kolmonoxid (CO) samt partiklar (PM 2,5 och PM10). Detta påverkar exempelvis miljömålen ¹⁵ *Begränsad klimatpåverkan, Frisk luft, Ingen övergödning och God bebyggd miljö*. Naturvårdsverket sammanställer

¹² [Fler gör mer - Handlingsplan för minskat matsvinn 2030 \(2018\)](#).

¹³ [Hitta ditt sätt – De svenska kostråden \(2017\)](#)

¹⁴ <http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Vaxthusgaser-utslapp-fran-inrikes-transporter/> sidan besökt 20190530

¹⁵ <http://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/>

varje år data över Sveriges utsläpp av luftföroreningar ¹⁶, exempelvis personbilar (bensinbilar och dieslbilar) orsakade år 2017 utsläpp av ca 24 ton kväveoxider ¹⁷. Kväveoxider är giftiga och irriterar luftvägarna och slemhinnor ¹⁸. Tillsammans med organiska föreningar och solljus medverkar kväveoxider till bildandet av marknära ozon. Nedfall av kväveföroreningar, både kväveoxider och ammoniak, leder till försurning och övergödning av mark och vatten.

Små partiklar (PM 2,5) tillhör en av de luftföroreningar som ger störst hälsoproblem eftersom de påverkar både andningsorgan och hjärt- och kärlsystemen. Vedeldning är den största källan till utsläpp av små partiklar men även trafik bidrar till utsläppen, där små partiklar bildas vid slitage av däck, bromsar och vägbana ¹⁹. Även luftburna grova partiklar (PM 10), för vilka inrikes transporter är den största utsläppskällan, kan ge skador på andningsorgan och hjärt- och kärlsystemen ²⁰.

Ny teknik kan bidra till lösningar för att minska utsläppen men även beteendeförändringar har identifierats som en viktig faktor för att minska bilåkandet till förmån för att promenera, cykla eller åka med kollektivtrafik ²¹.

Området resor kan lätt kopplas till fysisk aktivitet. De svenska rekommendationerna för fysisk aktivitet följer i sin tur rekommendationerna från WHO som bland annat innebär att alla vuxna rekommenderas vara fysiskt aktiva sammanlagt minst 150 minuter per vecka av minst måttlig intensitet (vid hög intensitet rekommenderas 75 minuter per vecka) ²². Det är även viktigt att motverka långa perioder av stillasittande, eftersom stillasittande i sig är en riskfaktor för hälsan, även bland personer som i övrigt är fysiskt aktiva. Fysisk inaktivitet finns med bland de tio främsta riskfaktorerna i Sverige för förlorade friska levnadsår.

¹⁶ <http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Klimat-och-luft/Statistik-om-luft/Utslapp-av-luftfororeningar/> sidan besökt 20190603

¹⁷ <http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Utslapp-av-kvaveoxider-till-luft-fran-personbilar/> sidan besökt 20190603

¹⁸ <http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Klimat-och-luft/Luftfororeningar/Kvaveoxider/> sidan besökt 20190603

¹⁹ <http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Partiklar-PM25-utslapp-till-luft/> sidan besökt 20190603

²⁰ <http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Partiklar-PM10-utslapp-till-luft/> sidan besökt 20190603

²¹ Andersson, A et al Promoting sustainable travel behaviour through the use of smartphone applications: A review and development of a conceptual model. *Travel Behaviour and Society* 11 (2018) 52-61

²² <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/fysisk-aktivitet-och-matvanor/>

3.2.3 Övrig konsumtion

Sveriges totala konsumtionsbaserade klimatpåverkan är cirka 100 miljoner ton koldioxidekvivalenter per år eller 10 ton per person och år ²³. Naturvårdsverket har tagit fram indikatorer för att följa upp konsumtionens klimatpåverkan inom fem konsumtionsområden:

- Personbilsresor
- Flygresor
- Livsmedel
- Bostadsbyggande och boende
- Textil

Dessa har valts för att konsumtionsområdena har stora utsläpp (och därmed stor potential att minska utsläppen) och för att tillförlitliga underlag finns tillgängliga. Utsläpp i andra länder från svenskars konsumtion är betydande ²⁴. Särskilt framträdande är konsumtionen av importerat kött och internationella flygresor, för vilka teknisk utveckling i dagsläget ej bedöms räcka för att nå ner till låga utsläpp inom de närmaste 20-30 åren. För att minska dessa utsläpp krävs insatser i form av till exempel kunskapshöjning och förbättring av alternativen på kort sikt, samt internationella förhandlingar och teknikutveckling för en omställning på längre sikt. Sveriges territoriella utsläpp är, genom handel, kopplade till de konsumtionsbaserade utsläppen ²⁵. De konsumtionsbaserade utsläppen utgörs till två tredjedelar av hushållens utsläpp, där bil och flyg (exklusive höghöjdseffekter) samt livsmedel är störst, men även av offentlig konsumtion (skola, sjukvård, polis m.m.) och investeringar (infrastruktur, byggnader, maskiner m.m.).

Förutom miljömålet ²⁶ *Begränsad klimatpåverkan* påverkar konsumtion även exempelvis miljömålen *Frisk luft*, *Giftfri miljö* och *Ett rikt växt- och djurliv*.

Inom Sverige leder i konsumtionen till framför allt ökade avfallsmängder och spridning av farliga kemikalier. I produktionsländerna kräver vår konsumtion vatten (produktion kräver ofta stora mängder vatten), energi, råvaror och leder till utsläpp som bidrar till att mark och vatten förgiftas.

För exempelvis textilier finns en stor potential till miljöbesparing genom att fokusera på ”lång livslängd”. Det finns då en vinst i att laga, reparera, piffa upp de textilier man redan har (sy om, pimpa), kombinera med något nytt, byta/låna plagg av bekanta, hyra. Även viktigt att ha en garderob av kvalitativa produkter som man inte tröttnar på (slit och släng) samt att sköta sina plagg på rätt sätt (tvätta rätt och ibland kanske vädra istället för att bara slänga in i tvättmaskinen per automatik).

²³ Naturvårdsverket 2019, Mätmetoder och indikatorer för att följa upp konsumtionens klimatpåverkan, NV-08861-17

²⁴ Naturvårdsverket 2019, Underlag till Regeringens klimatpolitiska handlingsplan

²⁵ Naturvårdsverket 2019, Underlag till Regeringens klimatpolitiska handlingsplan

²⁶ <http://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/>

Användningen av kemikalier och den sammanlagda exponeringen är starkt sammanlänkad med den ökande globala konsumtionen och produktionen samt med handeln med varor. Tyvärr saknas ofta information om innehåll av farliga kemikalier i varor. Dock vet man att farliga kemikalier i produkter, varor och byggnader kan hamna i miljön, och tas upp av växter, djur och människor. Många varor som hittas i våra hem tillverkas utanför EU och de internationella produktions- och handelskedjorna är ofta långa och komplexa. Detta gör att kunskapen om vilka farliga kemikalier som finns i textilier, elektronik och andra varor är ofta mycket bristfällig.

Klimatförändringseffekter på såväl naturmiljöer som mänskliga samhällen och verksamheter är redan idag i många fall tydliga. Forskningsarbetet ”The Lancet Countdown” har konstaterat att arbetet att begränsa de globala klimatförändringarna sammantaget kan utgöra den enskilt största möjligheten till inhämtande av vinster för mänsklig hälsa under det innevarande seklet ²⁷.

²⁷ Naturvårdsverket 2019, Underlag till Regeringens klimatpolitiska handlingsplan

4 Plan för vidare arbete

De myndigheter som samverkat i projektet har utifrån sin analys valt fyra punkter att gå vidare med för att stödja kommuners arbete med hållbara livsstilar. Listan är inte att betrakta som heltäckande, utan består av de åtgärder vi uppfattat är mest angelägna att gå vidare med utifrån de behov som framfördes i projektet. Vissa frågeställningar täcks således i mindre omfattning och andra i större omfattning.

Alla de föreslagna åtgärderna kopplar till och bygger på befintlig verksamhet. Några av dessa förstärker redan pågående myndighetsaktiviteter. Förslagen beskrivs närmare nedan. Ett exempel är att den information som tas fram om livsmedel kan användas både inom ramen för forum för miljösmart konsumtion och i information riktad till nyanlända. Ett annat exempel är att Forumet stödjer kommuners strategiska arbete med hållbara livsstilar.

Den återkoppling vi fått från kommunrepresentanter hittills stödjer förslagen, men önskemål finns från några av kommunerna om att inkludera Upphandlingsmyndigheten om det skulle bli ett fortsatt arbete i framtiden, samt att inkludera skolor i ett eventuellt framtida beteendefrämjandeprojekt. Andra tänkbara partners i ett framtida arbete är förutom Konsumentverket, Livsmedelsverket, och länsstyrelserna även Transportstyrelsen, Kemikalieinspektionen, Energimyndigheten, Boverket, Folkhälsomyndigheten och Jordbruksverket.

4.1 Fyra förslag

4.1.1 Utveckla Forum för miljösmart konsumtion med särskilt fokus på kommuner

Konsumentverket har i uppdrag att främja arbete mot att uppnå en mer miljömässigt hållbar privat konsumtion. Konsumentverket driver bland annat Forum för miljösmart konsumtion. Myndigheten arbetar kontinuerligt med att vidareutveckla och kommunicera forumet. Under 2019-2020 är kommunerna en särskilt prioriterad aktör där målet är att kommuner får relevant kunskap och användbara verktyg för att kunna arbeta strategiskt med miljömässigt hållbar konsumtion.

Som hjälp i kommunernas arbete med hållbara livsstilar planeras följande insatser:

- **Metodstöd**

Många kommuner behöver konkreta verktyg och stöd i sitt arbete med hållbara livsstilar. Konsumentverket kommer därför att utveckla och kommunicera ett metodstöd när det gäller kommunernas arbete med att utveckla strategier för hållbar privat konsumtion. Metodstödet kommer att kommuniceras framför allt via forummiljosmart.se samt genom webinarier arrangerade av Forum för miljösmart konsumtion.

- **Informationsmaterial**

Många kommuner efterfrågar informationsmaterial som de kan använda både internt i den egna organisationen och externt till medborgarna. Konsumentverket tar därför fram ett informationspaket bestående av bland annat en kort film, bildspel och korta informationstexter. Informationsmaterialet kommunicerar relevant fakta på ett tillgängligt sätt och sprids via forummiljosmart.se och hallakonsument.se

- **Fakta och statistik**

Kommunerna har uttryckt önskemål om att höja kunskapsnivån både internt inom den egna organisationen men även hos medborgarna när det gäller hållbar konsumtion. Konsumentverket tar därför fram kortfattade fakta och statistik inom konsumtionsområdet. Informationen publiceras på forummiljosmart.se samt eventuellt på hallakonsument.se

Arbetet med de utpekade åtgärderna påbörjas under hösten 2019 och kommer succesivt att byggas på med mer innehåll och material under 2020.

4.1.2 Samlad information om mat och miljö

Under workshopen med kommuner framkom ett behov av samlad information om matens miljöpåverkan riktad till invånare och offentlig sektor. I den Fördjupade utvärderingen av miljömålen 2019 ²⁸ föreslås det till regeringen att Livsmedelsverket, Jordbruksverket och Naturvårdsverket får ett uppdrag att *”initiera en myndighetssamverkan för gemensam kunskapssammanställning om livsmedel där miljömässig hållbarhet är i fokus. (...) Resultatet av myndighetssamverkan skulle kunna, i ett senare skede, utgöra grund för utbildnings- och kommunikationsinsatser”*.

Livsmedelsverket ser löpande över sina befintliga kunskapsunderlag och information riktad till konsumenten om hållbara livsmedelskonsumtion. Kostråd och annan information om hållbara matvanor sprids via Livsmedelsverkets hemsida. Informationen riktar sig både direkt till konsument och kan användas av olika aktörer i sin dialog med konsument. I samarbete med Konsumentverket

²⁸ <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6865-3.pdf?pid=24098>

sprider Livsmedelsverket information om hållbara matvanor på webbplatsen Hallå konsument. Tips om utbildningar och goda exempel från kommuner och regioner om deras arbete med hållbara matvanor sprids via Livsmedelsverkets hemsida och Konsumentverkets webbplats Forum för miljösmart konsumtion.

Livsmedelsverket ser ett stort behov av samarbete myndigheter emellan för att få fram bra kunskapssammanställningar om mat och miljö.

Under 2019-2020 kommer Livsmedelsverket fortsatta att identifiera kunskapsluckor inom området hållbar livsmedelskonsumtion och arbeta för att skapa bra samarbetsformer för med andra myndigheter och lärosäten för kunskapssammanställningar inom området hållbar livsmedelskonsumtion.

4.1.3 Riktad information till nyanlända

ETT BÄTTRE LIV FÖR NYANLÄNDA MED AGENDA 2030 OCH MILJÖMÅLEN
Länsstyrelserna har en roll att stödja och främja den samhällsorientering som kommunerna ska ge nyanlända (förordning 2010:1138). För detta ändamål finns webbsidan www.informationsverige.se.

Genomförandet av miljömålen och Agenda 2030 förutsätter ett brett deltagande i samhället och även nyanlända behöver inkluderas som målgrupp för kunskap om miljöfrågor och hållbarhet. MILSA utbildningsplattform är ett nationellt länsstyrelsegemensamt utvecklingsprojekt till stöd för kapacitetsutveckling inom samhällsorientering och hälsokommunikation. Projektet utbildar samhälls- och hälsokommunikatörer (SHK), som är utförare av samhällsorientering, och stödjer även samverkansprocesser och gemensam kunskapsutveckling inom relaterade områden. Samhällsorienteringen är en insats i etableringsprogrammet för nyanlända.

En av modulerna som ska byggas i MILSA är en miljömodul. Projektet Ett bättre liv för nyanlända avser är att bidra till och stärka denna miljömodul med kopplingarna kring hälsa/välmående och miljö.

Genom att i MILSA göra ett metodstöd för samhälls- och hälsokommunikatörer om *Ett bättre liv för nyanlända* kan nyanländas hälsa förbättras utifrån livssituation och ekonomiska förutsättningar samtidigt som samhällsinformation ges om livsstilens miljöpåverkan, de globala hållbarhetsmålen, de svenska miljömålen, svensk natur och förutsättningar för att vistas i denna.

Projektet *Det goda livet* i Skåne där ett antal familjer lärt sig leva miljövänligt samtidigt som deras livskvalitet ökar kommer användas som underlag när miljömålen ska föras in i samhällsorienteringen för nyanlända. Även RUS (länsstyrelsesamverkan för miljömålen) tidigare vägledning *Ställ om för framgång – om hälsofrämjande som drivkraft för miljömål och hållbar utveckling* kan användas som underlag.

Målet är att ta fram en utbildningsmodul till MILSA bestående av 2 lektionspass à 3 timmar, 1 utelektion samt en materialbank med övningsmaterial, korta filmer och länkresurser.

Fortsatta insatser gentemot nyanlända för miljö, hälsofrämjande och hållbar utveckling kan också fortsätta utvecklas. Budgeten kommer från RUS och resten från EFS-projektet.

4.1.4 Konsumtionsbaserade indikatorer

Det finns önskemål från kommunerna om att ta fram konsumtionsbaserade miljöindikatorer på kommunnivå för att de ska kunna mäta sina lokala framsteg.

Två områden som anses viktiga är klimatbelastning och indikatorer på en cirkulär ekonomi. Det pågår just nu ett parallellt arbete på flera håll i Sverige för att få fram regionala och lokala indikatorer. Här är samordning viktigt. En lämplig uppgift för myndigheterna är att vidareförmedla kommunernas behov i samband med framtagande av indikatorer inom ramen för miljömålsuppföljningen.

Naturvårdsverket utreder även just nu möjligheterna att ta in detta som en punkt i framtida forskningssatsningar. I övrigt har Stockholm Environment Institute beviljats forskningsmedel för att utveckla lokala klimatindikatorer, men medlen räcker inte till för att kunna tillgängliggöra beräkningarna på ett pedagogiskt sätt. Det pågår också ett av Naturvårdsverket finansierat forskningsprojekt som heter LinC som bland annat har fokus på indikatorer för en cirkulär ekonomi. Vidare vill även Konsumentverket undersöka möjligheten att bidra i arbetet med att förbättra förutsättningar för en nationell metod för uppföljning av regionala koldioxidutsläpp från privat konsumtion, förslagsvis genom samverkan med kommuner och andra myndigheter.

5 Källförteckning

5.1.1 Fysiska källor

Andersson, A., Winslott Hiselius, L. & Adell, E. (2018). Promoting sustainable travel behaviour through the use of smartphone applications: A review and development of a conceptual model. *Travel Behaviour and Society*, 11,52-61.

Folkhälsomyndigheten (2018). Kartläggning av hälsa i miljö kvalitetsmålen - En samverkansåtgärd under Miljömålsrådet.

Larsson, J. (2015). Hållbara konsumtionsmönster - Analyser av maten, flyget och den totala konsumtionens klimatpåverkan idag och 2050. Naturvårdsverket, Rapport 6653. ISBN 978-91-620-6653-6.

Livsmedelsverket (2016). Analys av nationella miljö kvalitetsmål med relevans för Livsmedelsverkets verksamhet - Rapportering inom RU M2015/2633/Mm. Diarienumr: 2015/07267.

Livsmedelsverket (2018). Fler gör mer - Handlingsplan för minskat matsvinn 2030.

Livsmedelsverket (2017). Hitta ditt sätt – De svenska kostråden.

Miljömålsrådet (2018) Miljömålsrådets åtgärdslista för 2018

Naturvårdsverket (2015). Styr med sikte på miljömålen – Naturvårdsverkets fördjupade utvärdering av miljömålen 2015. Stockholm. Rapport 6666.

Naturvårdsverket (2016). Från ord till handling – hållbara livsstilar, resultat från nationell verkstad för hållbara livsstilar, 18-19 november 2015, rapport 6703. 978-91-620-6703-8.

Naturvårdsverket (2019). Fördjupad utvärdering av miljömålen 2019 - Med förslag till regeringen från myndigheter i samverkan, Naturvårdsverket, rapport 6865. ISBN 98-91-620-6865-3.

Naturvårdsverket (2019). Underlag till Regeringens klimatpolitiska handlingsplan, redovisning av Naturvårdsverkets regeringsuppdrag, rapport 6879. ISBN 978-91-620-6879-0.

Naturvårdsverket (2019). Mätmetoder och indikatorer för att följa upp konsumtionens klimatpåverkan, NV-08861-17.

5.1.2 Elektroniska källor

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/fysisk-aktivitet-och-matvanor/>

<https://hallbarlivsstilar.se/vad-ar-hallbara-livsstilar/livsstilshjulet/>

<http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Vaxthusgaser-utslapp-fran-inrikes-transporter/> sidan besökt 20190530

<http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Klimat-och-luft/Statistik-om-luft/Utslapp-av-luftforeningar/> sidan besökt 20190603

<http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Utslapp-av-kvaveoxider-till-luft-fran-personbilar/> sidan besökt 20190603

<http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Klimat-och-luft/Luftforeningar/Kvaveoxider/> sidan besökt 20190603

<http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Partiklar-PM25-utslapp-till-luft/> sidan besökt 20190603

<http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Partiklar-PM10-utslapp-till-luft/> sidan besökt 20190603

<https://www.oneplanetnetwork.org/>
One Planet Network är nätverket inom FN:s “10 Year Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production”

<http://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen>